

■ Az emberi emlékezetnek korlátai vannak, sokszor fél évvel ezelőtt történtek is kiesnek fejünkől. A másik pedig az, hogy hajlamosak vagyunk utólag kissé át alakítani az eseményeket, az idő múlásával más-képpen látni azokat. Nem lehetek könnyű helyzetben, amikor majd' negyven év távlatából igyekeztek kideríteni az igazságot, hogy pontosan mi és hogyan történt. Milyen módszer alapján dolgoztak?

– A mórshalmi és a szegedi sortüz ügyében száznál több tanút hallgattunk meg, ezen túl levéltárakban kutattunk – az országosban és a helyiekben –, korabeli dokumentumokat keresgélünk a Hadtörténelmi Múzeumban – válaszolta az ügyész. – Igyekeztünk minden fellelhető iratot átnézni. Ezeknek egy része pártdokumentum volt: aktívártervezetek, intézőbizottsági ülések jegyzőkönyve. Minden, számunkra elérhető iratot megkaptunk. Egyetlen egyszerű nem éreztük, hogy a nyomozást bárki akadályozta volna.

■ Mit tudtak meg a hadtörténeti anyagokból?

– Például azt, hogy mely katonai egységek, alakulatok tevékenykedtek az adott helyszínen. A rájuk vonatkozó összes adatot átvizsgáltuk. A hadtörténet azért lényeges, mert minden egyes alakult köteles volt leírni 1956-os ténykedését napra pontosan. Ha átnéztük egy lövészed anyagát, abból kiderült, hogy például október 26-án mit csinált. Személyek felkutatásánál, a tanúk előkerítésében nagy segítséget nyújtottak ezek az iratok. Beszereztünk valamikori titkos személyi anyagokat azokra a tisztokra vonatkozóan, akiknek bármilyen közülük lehetett a sortüzekhez, az adott alakulathoz. Az ön-életrajzuk is nagyon lényeges volt, mert az kitért az októberi eseményekre. Így az ott leírtakkal szembesíteni lehetett őket. Persze, sokan átértékelték azóta a történeteket...

■ Érdekes helyzet, mert akkor az volt az érdeke az illetőnek, hogy minél jobban kidomborítsa az „ellenforradalom leverésében vállalt szerepét. Főleg, ha katonatiszt volt. Ma már másképpen szól az értékelés '56-ról. Bizonyára a tanúk vagy gyanúsítottak számára érdekes szituációkat szült az egykori önmagukkal való szembesülés.

– Ez azért lényeges kérdés, mert számtalan eset fordult elő, amikor egyik variációt sem tudtuk hitelesnek elkönyvelni – jegyezte meg dr. Pigniczki

„Már menet közben tudtuk, hogy konkrét eredményt elérni nagyon nehéz lesz. Ehhez partnerek kellettek volna. Néha éppen azoktól nem kaptunk segítséget, akik résztvevői voltak ezeknek a tüntetéseknél. Ők lezárták tekintették az ügyet, úgy voltak vele, kár bolygatni. Akadt sértett, aki sírva kérte, hagyjunk neki békét.”

■ Szegeden bűncselekmény, Mórshalmon bizonyíték nem volt

Lezárult a sortüzek vizsgálata

Az 1956-os Csongrád megyei sortüzek körülményeit a Szegedi Ügyészségi Nyomozóhivatal munkatársaiból létrehozott munkacsoport vizsgálta ki. Tavalgy novemberben fogtak hozzá, egy esztendőn át dolgoztak a témában. A szegedi sortüz ügyében hivatalból, a mórshalmiában a polgármester bejelentése alapján indították a vizsgálatot, amely nemrégiben zárult le. Annak eredményéről a munkacsoport vezetőjével, ifj. dr. Pigniczki József megyei főügyészségi ügyésszel beszélgettünk.

József. – Az életrajzi leírások tartalmaztak olyan állításokat, amelyek már első kézből kizárhatóak. Amikor például valaki ilyet ír, hogy részt vettem a forradalom fegyveres leverésében, akkor nem biztos, hogy szó szerint kell ezt venni. Lehet, hogy ott volt, fegyverét nem is használta, de a főnökei azt várták tőle, hogy ilyet írjon. Ő meg leírta. De, hogy folytassam az előző témát: beszereztünk egy csomó bűnügyi anyagot bíróságok, katonai ügyészségek irattárából. Ezek azért voltak fontosak, mert az akkor ellenforradalomnak nevezett tüntetések szervezői ellen eljárásokat indítottak. Aztán a Belügyminisztérium irattárában átbogarásztuk az akkori rendőri napi jelentéseket. Bár a rendőrség a sortüzekben általában nem volt érintve. Kivéve talán a mórshalmi, ahol felmerült annak lehetősége, hogy a rendőrség is szerepet játszott az eseményekben.

■ Akkor most már térjünk rá a konkrét esetekre! Vizsgálatuk szerint mi és hogyan történt 1956. október 26-án Szegeden?

– A pesti forradalmi eseményekkel szimpatizáló ezen a napon tüntetést, nagygyűlést szerveztek – magyarázta a munkacsoport vezetője. – Ezek résztvevői főként a felső-oktatásban tanulókból verbuválódtak, de územekből, gyárakból is csatlakoztak hozzájuk. A gyűlést a Széchenyi térré hirdették meg. Szegeden ekkor már katonai közigazgatás volt. Mivel a városban számottevő katonai erő nem állomásozott, ezért Kiskunmajsáról a 31. gépesített lövészed első és második zászlóalját vezényelték ide az azóta már meghalt Botond Gábor őrnagy vezetésével. Ezek a katonák már reggel lezárták a Széchenyi teret, az oda vezető utcákat. A Takaréktár utcát két szakasznyian zárták le. Itt egyre többen gyűltek össze Baróti Dezső rektor és más tanárok vezetésével. Hogy ki volt a két szakasz parancsnoka, azt pontosan nem tudhatjuk, mert ellentmondó adatok gyűltek

össze. Ő közölte a tömeggel, hogy nem engedheti át, ha megpróbálják, akkor lövetni fog. A tüntetés vezetői érezték, hogy ennek fele sem tréfa, ezért élő sorfalat alkotva próbálták megakadályozni, hogy a tömeg benyomuljon a tér felé. A hátul lévőek nem tudták, hogy mi a helyzet, nyomultak volna előre. A tömeget szinte nyomták rá a katonákra. Amikor 5–10 méterre megközelítették őket, akkor a parancsnok, a többszöri felszólítás után, figyelmeztető lövések leadására adott parancsot. A lövések több sorozatban történtek egyik két másodperces szünetekkel.

■ Géppisztollyal löttek?

– Azzal is. Sajnos, a sorállományú katonákra vonatkozóan szinte semmiféle adatot nem tudunk beszerezni. Így nem tudtuk megállapítani, hogy kik voltak ebben a két szakaszban, milyen fegyverekkel szerelték fel őket. Volt géppisztoly, pisztoly és karabély, ez biztos. Levegőbe löttek nagyrészt. Néhány vallo-más szerint az úttestre is. A tüntetők közül sok embert hallgattunk meg, ők ezt állították. Még a sértettek is azt vallották, hogy közvetlenül a tüntetőkre nem löttek. Meghalt egy ember, Schwartz Lajos, kendergyári munkás. Megsebesült három: Pajkó Péter, volt labdarúgó, Tóth János és egy ismeretlen.

■ Ha a levegőbe löttek, hogyan találták el az áldozatokat?

– Schwartz Lajos gurulatot szenvedett golyótól veszítette életét. A golyó behatolásából, a löcsatornából ez egyértelműen megállapítható, miként a boncolási jegyzőkönyv is tanúsítja. A tanúként kihall-

gatott műtőorvos vallomása is alátámasztja ezt. Tehát, valahol megpattant a golyó, eldeformálódott, ezért hatalmas roncsolást végzett az áldozat testében. Azonnal meghalt.

■ Pedig hallottam olyan véleményeket, hogy ha orvoshoz vitték volna azonnal, akkor nem hal meg. Ehelyett véres kardként hurcolták végig a városon...

– Ez nem igaz, mert azonnal felvitték a Takaréktár utcai MÁV-rendelőbe, amely a sarkon volt. Ott megállapították a halál beálltát. Az viszont kétségtelen, hogy ezután kivitték őt az Ady térre is. A másik három személy is gurulatos lövéstől sebesült meg. Több embert is ápoltak, de ők a pánikszerű menekülés közben sérültek meg. Az elmondottakat az orvosi dokumentációk, a mentősök anyagai is alátámasztják. A szegedi sortüz végkiacngése az lett, hogy bűncselekmény hiányában szüntették meg az eljárást. Természetesen akadtak olyan állítások, amelyek ellentmondtak az összes többinek. Például: ÁVH-sok is löttek, a szakasz parancsnoka pisztollyal lött rá közvetlenül Pajkó Péterre. Ezeket azonban a tények megcáfolták. Ennyit talán a szegedi sortüzeről.

■ Mire jutottak a mórshalmi ügy vizsgálatánál, ott sikerült-e bűnös(öke)t találniuk?

– Mórshalmon a szegedi eseményt követő napon, vagyis 1956. október 27-én zajlottak az események. Szintén tömeggyűlés készülődött 2–300 ember részvételével. A begyűjtési rendszer ellen tiltakoztak elsősorban, valamint méltatlankodtak a bizonyos helyi vezetőkkel szemben. Olyan

kijelentéseket is tettek, hogy fel kéne akasztani a párttitkárt, Víg Mihályt, meg a tanácselnököt, Pálkö Lajost. Különlöféle jelszavakat skandáltak: Ruzsák haza! Akármilyen kedves vendég, három napig untig elég! Rákosinak kötelet! A feszült helyzetet látva több segélykérés is érkezett a szegedi rendőrkapitányságra és a BM megyei főosztályára a járási DISZ-titkártól és a helyi rendőrség parancsnokától, aki összetartást hirdetett, ami azt jelentette, hogy az összes rendőr az őrsőn gyülekezett. Valaki beverte a tanácsháza ablakát, a párttitkár és a tanácselnök a rendőrség épületébe menekült át. Ezt követően érkezett meg Boronkai Andor határőr őrnagy vezetésével a határőr karhatalmi alakulat két szakasza. Az egységet egyébként a BM megyei főosztálya alá rendelték. A katonák felsorakoztak a tüntetők elé. Boronkai kiadta a parancsot, hogy három percen belül hagyják el a területet, mert különben fegyvert fognak használni. A három perc letele előtt azonban lőni kezdtek a parancsnok utasítására. Ennek következtében két személy, Négycsok József és Kántor Imre meghalt. Heten pedig megsebesültek.

■ Lehet-e pontosan tudni, hogy kik löttek a mórshalmiakra?

– Nagyon sok variáció felmerült, hogy kik és hogyan – hangzott az ügyész válasza. – Felmerült az is, hogy a rendőrök használták fegyverüket. Annyi biztos, hogy szemben a szegedivel, ezek direkt lövések voltak. Itt tehát bűncselekményt követtek el, mégpedig azt, ami a Genfi Egyezmény hatálya alá tartozik. Magyarul, ha találunk volna elkövetőt, és az illető még élne, akkor meg kellett volna vádolnunk. Sajnos, a bizonyítékok annyira ellentmondásosak voltak, hogy egyetlen személyt sem tudunk gyanúsítottként kihallgatni. A határőr őrnagyot szívesen kihallgattuk volna, ám már nem él. Az ügynek van egy pikantériája: akkoriban vizsgálta a szegedi katonai ügyészség. Az ott beszerzett bizonyítékok

egyértelműen arra utaltak, hogy Boronkai felelős a tömeggyilkosságért. Az ő parancsára löttek és az őrnagy maga is tüzelé pisztyolyával. Az anyagok birtokában sem mondták ki a felelősségét '57-ben, mert Boronkai tett egy vallomást és ennek alapján a nyomozás teljesítését akkoriban megtagadták. Elfogadták a védekezését, ő az egyik, zászlót tartó személy magatartását támadásnak vélte, ezért lött és lövettet, láb irányába. Olyan adat viszont nem merült fel, hogy a tömeg megtámadta volna a fegyveres határőröket. Egyébként pedig annyira ellentmondásosak voltak a vallomások, hogy senkit nem tudunk a gyanúsítottak padjára ültetni. Eppen ezért a nyomozást az elkövető kilétének ismeretlensége miatt meg kellett szüntetnünk itt is.

■ Nem hiszem, hogy igazán fejeiket követeltek volna az emberek. Mégis nem tűnik kudarcnak, hogy hatalmas munkát öltek bele a vizsgálatba, egy évig dolgoztak és senkit nem tudtak megvádolni?

– A legjobb tudásunk szerint nyomoztunk, történelmi kutatómunkát is végeztünk, hatalmas adatmennyiséget dolgoztunk fel. Nem befolyásolt bennünket az akkori politikai hangulat, amely akkor volt, amikor a nyomozásokat elkezdjük. A jogszabályok betartásával mindent megtettünk azért, hogy kiderítsük az igazságot. Mi hét ügyet vizsgáltunk összesen, ebből egyetlenben, a tiszkácskeiben történt vádemelés, a többi hatban valamilyen oknál fogva, általában bizonyítékok hiányában megszüntettük a nyomozást. Már menet közben tudtuk, hogy konkrét eredményt elérni nagyon nehéz lesz. Ehhez partnerek kellettek volna. Néha éppen azoktól nem kaptunk segítséget, akik résztvevői voltak ezeknek a tüntetéseknél. Ők lezárták tekintették az ügyet, úgy voltak vele, kár bolygatni. Akadt sértett, aki sírva kérte, hagyjunk neki békét. A jelek arra utalnak, a megszüntető határozatokat a közvélemény elfogadja. Egyetlen esetről nem tudunk a mi ügyeink közül, amelyet megpanaszoltak volna. Ennek ellenére megköszönök, hogy voltak olyanok, akik elferdítettek a valóságot. Csak nem tudtuk tetten érni őket. De még ezzel együtt sem érzem kudarcnak, biztos vagyok benne, hogy valahol megtérül majd a munka, amit a vizsgálatokba fektettünk – mondta befejezésül ifj. dr. Pigniczki József.

V. Fekete Sándor

■ A gépkocsilopástól a nukleáris bűnözésig

Már segít az Europol

Az 1994 márciusában létrehozott intézmény központjában, a hollandiai Hágában 70 alkalmazottal átmenetileg egyetlen adatbank működik, amely most csak a nemzetközi kábítószercsempészs és kereskedelem adatait tárolja, ám gyors ütemben bővítik a kapacitását. Tervek szerint a kilencvenes évek második felében kibővítik az adatbázist a gépkocsilopásokra, az embercsempészetre, a nukleáris bűnözésre és a terrorizmusra vonatkozó információkkal.

Noha az Europol eddigi rövid működéséből korai megszeméno következtetéseket levonni, máris nyilvánvaló, hogy az információáramlás korábbi több hetes futamidejét

Nagy várakozásokat fűznek az Európai Unió országai a földréz most kiépülő szervezetéhez, az Europolhoz. Az esseni csúcs is megerősítette, hogy szükség van közös rendőrségre a szervezett bűnözés hatékonyabb leküzdésére, de nem sikerült megegyezni az úgynevezett Europol-konvencióról, azaz éppen a legfontosabb részletekről. A megtorpanást kárhhozta franciák – a németekkel karöltve – azt szeretnék, ha felforgulna az információszerszerek összekapcsolása, s azt mielőbb követné az európai rendőrség minél szélesebb körű kiépítése.

sikerült néhány órára lecsökkenteni. Hágában a szakértők tisztában vannak vele, hogy az idő szorít, már csak azért is, mert a nemzetközi bűnözés is a legkorszerűbb technikával dolgozik. Jürgen Störbeck, az intézmény vezetője úgy fogalmaz, hogy a bűnildözésnek

a modern technika bevetésével sikerült valamit ledolgoznia hátrányából a maffiákkal szemben.

Külön gondot jelent, hogy a közösséghez tartozó országoknak nem sikerült megegyezniük a nemzeti adattárak hozzáférhetőségéről, az Euro-

pol szervezetének irányításáról és ellenőrzéséről. Elfordult, hogy dél-amerikai bandafőnökök egyszerre több, szomszédos nyugat-európai országban is megfordultak, a rendőrség mindenütt külön-külön nyomozott utánuk, de ismereteiket nem osztották meg egymással.

Kérdéses azonban, mikor egyeznek meg az Unió államainak belügyminiszterei arról, hogy az Europol saját hatáskörében is nyomozást folytathasson. Störbeck azonban, aki korábban a német bűnügyi rendőrség vezető tisztviselője volt, már a jövőre gondol. „Aki például az olasz maffia ellen nyomoz, számíthat ránk. Van olyan munkatársunk, aki több szicíliai nyelvjárást is beszél.”

Vajon tanul-e valaki közülük magyarul?

Toronyi Attila (FEB)

■ Energia-köldökzsinór

Magyarország kivár

A portugál fővárosban 46 ország képviselői aláírták az Európai Energia Chartát világméretűvé kiszélesítő Alapegyezményt. Magyarország nem írta alá ezt az Alapegyezményt, a Chartához azonban már 1991-ben csatlakozott. Az Alapegyezmény a Chartával ellentétben már jogilag kötelező érvényű dokumentum, s normatív előírásokat is tartalmaz. Az AFP úgy tudja, hogy több állammal együtt Magyarország bejelentette: „belső okok miatt”, valamint a szerződés módosítása céljából most nem, csak később fogadja majd el a dokumentumot. Nem írta alá a multilaterális megállapodást az Egyesült Államok, Kanada és Norvégia sem. Washington az adófizetést és a beruházásokat szabályozó

pontokkal elégedetlen. Kanada képviselője pedig a kétértelmű megfogalmazásokat kifogásolta.

A Ruud Lubbers volt holland kormányzó javaslata alapján kidolgozott Európai Energia Chartát 1991 decemberében Hágában írták alá. Az egészséges energia-piac megerősítését célzó politikai szándéknyilatkozat jogilag kötelező érvényűvé válik az Alapegyezményt aláírók számára.

A Kelet- és Nyugat-Európa energetikai együttműködését intézményesítő egyezményt – a nyugati aggodalmak ellenére – az utolsó percben Oroszország elfogadta, s nem tett közzé egy különnyilatkozatot sem, ami kettős értelmezéshez vezethetett volna.